

Hoofdstuk 3 Trends en ontwikkelingen

3.1 Inleiding

In het navolgende hoofdstuk worden trends en ontwikkelingen in kaart gebracht die invloed kunnen hebben op het gebruik van de binnensportaccommodaties. Er worden eerst enkele algemene trends benoemd waarna de toekomstvisies op de binnensport van het NOC*NSF, de VSG en de zaalsportbonden zijn weergegeven. Een blik op enkele sportspecifieke trends wordt gevolgd door specifieke ontwikkelingen binnen Leusden, met name op demografisch gebied. Mede aan de hand van deze trends en ontwikkelingen kan een kwalitatieve en kwantitatieve uitspraak worden gedaan over de te verwachten ledentalontwikkelingen en het daarmee samenhangende binnensportgebruik.

3.2 Algemene trends en ontwikkelingen

Landelijke, provinciale/regionale en lokale trends en ontwikkelingen zijn van invloed op de keuzes die men maakt op lokaal niveau, waaronder ook op het voorzieningenniveau, en meer specifiek de accommodaties voor onderwijs, welzijn en sport. Enkele relevante trends en ontwikkelingen, voor de gemeente Leusden in algemene zin en meer specifiek dit onderzoek, worden in de navolgende paragrafen inzichtelijk gemaakt.

3.2.1 Maatschappelijke en economische ontwikkelingen

In de onderstaande overzicht worden enkele relevante maatschappelijke en economische ontwikkelingen benoemd¹⁶:

- belang en belangstelling voor gezondheid en bewegen met sport als doel en als middel;
- dalende koopkracht onder consumenten door weinig vertrouwen in de economie;
- jaar 2008 (en 2009) was het jaar van de recessie, fluctuerende olieprijs, dalende huizenmarkt en uitblijven van groei van de economie;
- aandeel van mensen met overgewicht is toegenomen tot 45% en het aandeel van mensen met ernstig overgewicht tot 11%;
- momenteel doet 64% van de bevolking van 18-79 jaar aan sport in de vrije tijd;
- sporten die duidelijk populairder zijn geworden de afgelopen jaren zijn hockey, golf en hardlopen;
- onder vrouwen ligt het aandeel sporters niet lager dan onder de mannen - wel domineren mannen nog in teamsporten en in de wedstrijd sport;
- de sportdeelname onder ouderen is de afgelopen decennia indrukwekkend gestegen;
- de deelname aan vrijwilligerswerk in de sport is de afgelopen jaren relatief stabiel gebleven- de sport is de maatschappelijke sector met de grootste aandelen verenigingsleden en –vrijwilligers;
- sportbeoefening en het lidmaatschap van sportverenigingen liggen bij Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen lager dan bij autochtonen;
- onder tweedegeneratie allochtonen ligt de sportdeelname hoger dan onder de eerste generatie;
- hoe sportiever de ouders, hoe groter de kans dat ook de kinderen aan sport doen.

¹⁶ Bron: CBS, Rapportage Sport.

3.2.2 Toenemende druk op ruimte

In Nederland is 0,8% van de ruimte (31.000 hectare) in gebruik ten behoeve van sportterreinen. Een belangrijke ontwikkeling is de verschuiving van sportaccommodaties naar de rand van de stad/gemeente. De voornaamste oorzaken van deze verschuiving zijn:

- beperkt economisch rendement:
 - schaarste aan ruimte voor winstgevende activiteiten zoals woning- en kantoorbouw, waardoor laagrenderende sportaccommodaties moeten wijken om hoogrenderende ruimtebehoefte in te vullen;
 - accommodaties renderen relatief beter op goedkope grond en deze is nauwelijks te vinden binnen het centrum of in de stad;
- verplaatsbaarheid in bouwtermen: sportgronden zijn eenvoudig bouwrijp te maken en investeren in nieuwe sportaccommodaties is relatief goedkoop (afhankelijk van het doel en type accommodatie: aanleg outdoor atletiekbaan met 8 banen kost circa € 1,5 miljoen in vergelijking met circa € 60 miljoen voor bouw van het multifunctioneel Omni Sport Centrum in Apeldoorn).

De ruimtelijke kansen voor de sport voor gemeenten zijn onder andere:

- rood voor groen: medegebruik van de openbare (groene) ruimte voor sport;
- meervoudig gebruik van sportruimte op gebiedsniveau (bijvoorbeeld woon-golfaccommodaties), op verenigingsniveau (bijvoorbeeld sportvoorzieningen delen tussen verschillende clubs) of door middel van multifunctioneel gebruik van accommodaties (de ontwikkeling van de twee multifunctionele accommodaties, de Tabakssteeg en Alandsbeek vormen goede voorbeelden hiervan).

Bedreigingen van verschuiving van sportaccommodaties zijn echter:

- de beschikbaarheid van het sportaanbod neemt af naarmate de woningdichtheid toeneemt;
- verhoging van de vervoerstijd van en naar sportaccommodaties door minder goede bereikbaarheid en een grotere af te leggen afstand. Het risico bestaat hierdoor op vermindering van het aantal sporters in accommodaties die naar de rand van de gemeente/het centrum verschuiven.

3.3 Toekomstvisie binnensportaccommodaties

3.3.1 NOC*NSF

In het meest recent gepubliceerd adviesrapport¹⁷ over ruimtegebruik heeft NOC*NSF haar zorg uitgesproken over de toekomst van binnensportaccommodaties. Bij een ongewijzigd beleid wordt een groot tekort aan binnensportruimte gevreesd, wat richting 2020 zou kunnen oplopen tot een tekort van 425 sporthallen in Nederland. Een gebrek aan ruimte voor sport op centrale locaties leidt tot een verdere toename van de bewegingsarmoede bij grote groepen van de bevolking. Een dergelijk dreigend tekort aan indoor sportruimte kan gedeeltelijk worden opgelost door het realiseren van een betere bezettingsgraad van bestaande sporthallen, mits deze voldoen aan de wensen en eisen van deze tijd.

Een andere mogelijkheid bestaat uit het vervangen van verouderde gymlokalen door nieuwe, multifunctionele voorzieningen waarin sportfuncties volledig geïntegreerd worden.

¹⁷ Bron: 'Ruimte voor Sport'; adviesrapport NOC*NSF, december 2005

Deze ontwikkeling sluit tevens aan bij de reeds beschreven ontwikkeling met betrekking tot clustervorming.

Een ander aspect dat in dit verband aandacht behoeft zijn de eisen die worden gesteld aan gymnastieklokalen. Gymnastieklokalen zijn in eerste instantie specifiek bedoeld voor het verzorgen van het bewegingsonderwijs¹⁸. Het bewegingsonderwijs is in de afgelopen jaren sterk veranderd. Waar vroeger de nadruk werd gelegd op het klassikaal aanleren en ontwikkelen van vaardigheden is de focus tegenwoordig verlegd naar het in kleiner groepsverband (veelal modulair) ontdekken en ontplooiën van mogelijkheden. Dit is reeds goed zichtbaar in de hedendaagse inventaris van gymnastieklokalen die, in tegenstelling tot de vroegere 'klassieke' inventaris, zeer gevarieerd is en per lokaal sterk kan verschillen. Door de veranderingen in het bewegingsonderwijs, worden naast de inventaris ook de afmetingen en inrichting van gymnastieklokalen heroverwogen.

Op gezamenlijk initiatief van het ministerie van VWS en Vereniging Sport en Gemeenten¹⁹ (VSG) is in 2001 een onderzoek verricht naar de huidige gymaccommodaties in Nederland²⁰. De belangrijkste conclusie uit dit onderzoek is dat de standaard afmeting van 252 m² (12m x 21m) niet meer toereikend is voor het gewenste gebruik. Om een gedifferentieerd en multifunctioneel gebruik van de gymnastiekaccommodaties te garanderen is in de toekomst onder andere een groter vloeroppervlak benodigd.

Daarnaast stelt ook de brede-school-ontwikkeling nieuwe eisen aan de gymnastiekaccommodatie. Om flexibel en multifunctioneel gebruik van de accommodatie te bevorderen kan ook worden gestreefd naar de realisatie van grotere gymnastieklokalen met de mogelijkheid om deze, bijvoorbeeld met behulp van compartimentering, geschikt te maken voor alternatief gebruik.

Vermeldenswaard is het dat door de VSG in opdracht van de "Alliantie School en Sport samen sterker" uitvoering is gegeven aan het project "Innovatieve Ontwerpen" waarbij in nauwe samenwerking met betrokkenen uit de onderwijs- en de sportsector vorm is gegeven aan de sport- en onderwijsaccommodatie van de toekomst.

3.3.2 VSG

In een onderzoek²¹ van enige tijd geleden naar gebruik, waardering en toekomst van de gymaccommodatie trekt auteur Hugo van der Poel onder andere de navolgende conclusies.

- Voor de onderbouw van het basisonderwijs, (additionele) trainingsactiviteiten van sportverenigingen en een groot scala aan informele sport- en culturele activiteiten voldoet het gymlokaal redelijk en is de waardering op te schroeven door verbetering in schoonmaak, beheer en inventaris.
- Voor de bovenbouw in het basisonderwijs, ROC's en scholen voor voortgezet onderwijs voldoet het gymlokaal niet meer als dé accommodatie voor bewegingsonderwijs. Het is nog wel bruikbaar voor delen daarvan, wanneer althans de groeps grootte wordt aangepast aan het lokaal, de eerder genoemde verbeteringen worden doorgevoerd en voor de meer sportgeoriënteerde onderdelen kan worden uitgeweken naar andere (sport-) accommodaties.

¹⁸ Eenmaal gerealiseerd worden ze uiteraard ook ingezet voor verenigingssport en naschoolse verhuur.

¹⁹ Voorheen LC, Nederlands Instituut voor Lokale Sport en Recreatie.

²⁰ De Gymaccommodatie, gebruik waardering, toekomst; H. vd Poel; Tilburg, 2001.

²¹ *De Gymaccommodatie*, Hugo van der Poel 2001, Katholieke Universiteit Brabant in opdracht van Vereniging Sport en gemeenten (voorheen LC Nederlands Instituut voor lokale Sport en Recreatie) gefinancierd door VWS.

- Voor sportwedstrijden en trainingen op wat hoger niveau voldoet het gymlokaal niet voor voor sportverenigingen. Dit geldt ook voor de overige gebruikers, waar het gaat om uitvoeringen en een meer serieuze beoefening van de desbetreffende activiteit.
- Voor de huidige typen gebruik worden in de toekomst bij voorkeur accommodaties gerealiseerd met ander afmetingen, inrichting, inventaris en beheersregime.
- De waardering voor sportzalen en sporthallen is over het algemeen groter dan voor gymlokalen. Ze voldoen beter voor het bewegingsonderwijs aan de oudere kinderen in de basisschool en in het middelbaar en voortgezet onderwijs en zijn over het algemeen ook beter geschikt voor de activiteiten van sportverenigingen.

3.3.3 Zaalsportbonden

In een recent onderzoek hebben vier zaalsportbonden, Nederlandse Volleybal Bond (NeVoBo), Nederlandse Basketball Bond (NBB), Nederlands Handbal Verbond (NHV) en de Nederlandse Badminton Bond (NBB), onder 2.387 verenigingen hun accommodatiegebruik en behoefte onderzocht. Van de respondenten heeft 97% een groeiambitie waarbij men wil groeien van gemiddeld 120 leden naar 159 leden in de toekomst.

Hoewel de groeiambities van de verenigingen tot 2008 redelijk parallel lopen met de groeiambities van de landelijke bond, liggen de groeiambities van de landelijke bonden richting 2012 hoger dan die van de verenigingen.

De respondenten huren gemiddeld 509 uren op jaarbasis tegen een gemiddelde zaalhuur van € 12.007,= per jaar. Het grootste deel van de uren wordt afgenomen in een sporthal (58%). Zo'n 65% van de verenigingen geeft aan over voldoende zaalsportruimte te beschikken terwijl 2% zelfs spreekt over een overschot. Daartegenover geeft 35% aan een tekort aan zaalsportruimte te hebben, met handbal als uitschieter zowel qua percentage als absoluut. Per vereniging is er op jaarbasis een gemiddeld tekort van 95 uren. Dit tekort neemt toe met het groter worden van de vereniging. Het totale tekort van de vier zaalsportverenigingen wordt berekend op 89.500 uren per jaar wat correspondeert met circa 56 tot 64 sporthallen.

Van de respondenten koestert 4% de wens van een eigen accommodatie, 9% neemt een eigen sportaccommodatie in overweging en is een initiatief gestart, 20% neemt een eigen accommodatie in overweging maar is nog geen initiatief gestart en 71% wil geen eigen accommodatie.

3.4 Sportspecifieke ontwikkelingen

3.4.1 Opkomst ongeorganiseerde sport

De landelijke trend van individualisering en de versnippering van de beschikbare vrije tijd komt, ook in de toekomst, niet ten goede aan de verenigingsgebonden sportparticipatie. Dit betekent echter niet dat de algehele sportparticipatie hierdoor sterk zal afnemen. Het groeiende gezondheidsbesef heeft de aandacht voor het belang van sport en bewegen doen toenemen, en heeft zodoende meer mensen aangespoord om door middel van sport iets aan de gezondheid te doen. In plaats van de veelal tijdsgebonden verenigingssporten kiest men steeds vaker voor individuele sporten die op elk gewenst tijdstip kunnen worden bedreven.

Wandelen, joggen, fietsen en skeeleren zijn populaire vormen van sportparticipatie waarbij men in zelf te kiezen tijdspannes kan werken aan de gezondheid.

Een exacte kwantificering van de behoefte aan voorzieningen is moeilijk te geven omdat deelnemers aan ongeorganiseerde sport niet geregistreerd worden. Bovendien gaat het hier om sporten die veelal plaatsvinden in de openbare ruimte waarvoor geen specifieke accommodatiebehoefte bestaat. Vast staat echter dat het om een groeiende groep sporters gaat waarvoor de participatie door de gemeente gestimuleerd kan worden.

3.4.2 Commerciële sportaanbieders

Naast de ongeorganiseerde sport in de openbare ruimte is ook het commerciële sportaanbod sterk in opkomst. Als belangrijkste exponent van deze ontwikkeling geldt de fitness- en wellnessbranche. Aanvullend aan de sportvoorzieningen worden ook aanvullende functies gerealiseerd zoals kinderopvang, beautysalons, kappers, etc.

De opkomst van een commercieel sportaanbod in aanvulling op het gemeentelijke aanbod is op zichzelf een goede ontwikkeling die wijst op een mate van zelfvoorzienendheid van de markt en een verbreding van het voorzieningenniveau voor de inwoners. Specifiek voor het gemeentelijke sportaccommodatieaanbod kan dit leiden tot een verminderd gebruik vanwege een verschuiving van de "traditionele" sporten naar nieuwe vormen van sport en bewegen. Een en ander neemt niet weg dat de gemeente ook in de toekomst een belangrijke rol zal blijven spelen bij het faciliteren van sportmogelijkheden vanwege het belang dat wordt gehecht aan een voor een ieder toegankelijke en laagdrempelige voorzieningen.

3.5 Demografische ontwikkelingen

De gemeente Leusden heeft in 2009 circa 28.667 inwoners²² en vertoont op de lange termijn een bevolkingsgroei van +8,8% in 2016 naar 31.200 inwoners.

Uit de leerlingenprognoses (Gemeente Leusden, 2008-2026) blijkt een verregaande ontgroening. Het leerlingenaantal zal voor de basisscholen de komende jaren nog stijgen met circa 10% maar het aantal zal na 2012 sterk afnemen. De gevolgen voor de bezetting van sportaccommodaties vanuit het onderwijs zullen zeer groot zijn. Na analyse van de geprognosticeerde leerlingenaantallen gerelateerd aan de gebruikte binnensportaccommodatie wordt het volgende geconstateerd ten opzichte van het leerlingenaantal in 2009:

- de scholen die gebruik maken van de Lijsterbeslaan kennen een
 - licht dalend leerlingenaantal tot en met 2012;
 - zeer sterk dalend leerlingenaantal tot en met 2025 van gemiddeld -76%;
- de scholen die gebruik maken van de Berkelwijk kennen een
 - lichte daling van het leerlingenaantal tot en met 2012;
 - sterke daling van het leerlingenaantal tot en met 2025 van gemiddeld -34%;
- de scholen die gebruik maken van de Asschatterweg kennen een
 - stijging van het leerlingenaantal tot en met 2012 van +13%;
 - een daling van het leerlingenaantal tot en met 2025 van -32%;

²² Bron: Primos, cijfers aangeleverd door de gemeente Leusden.

- de scholen die gebruik maken van de Pr. Margrietlaan kennen een
 - sterke stijging van 38% van het leerlingenaantal tot en met 2012;
 - een zeer lichte stijging van 2% van het leerlingenaantal tot en met 2025;
- de scholen die gebruik maken van Sportzaal Achterveld kennen een
 - een lichte daling van het leerlingenaantal tot en met 2012 van -4%;
 - een zeer sterke daling van het leerlingenaantal tot en met 2025 van -45%.

Het totale accommodatiegebruik zal gemiddeld genomen sterk afnemen voor bewegingsonderwijs. Met name de Lijsterbeslaan en Sportzaal Achterveld zullen een sterk verminderd onderwijsgebruik ervaren richting 2025.

Door de verregaande ontgroening wordt eveneens een sterke vergrijzing als uitgangspunt gehanteerd voor het verdere verloop van het onderzoek.

3.6 Sport in Leusden vanaf 2013

Door de bouw van multifunctionele accommodaties worden in Leusden twee gymnastieklokalen vervangen door twee sportzalen. Eveneens wordt het gymnastieklokaal aan de Lijsterbeslaan vervangen door één nieuw gymnastieklokaal. De configuratie wordt dan als volgt:

accommodatie	afmetingen
sportshal De Korf	48 x 28 x 7 m
sportzaal Achterveld	34 x 22 x 7 m
sportzaal De Meent	28 x 16 x 7 m
sportzaal Tabakssteeg	28 x 22 x 7 m
sportzaal Alandsbeek	28 x 22 x 7 m
gymnastieklokaal Biezenkamp	22 x 14 x 5,5 m
gymnastieklokaal Berkelwijk	21 x 12 x 5,5 m

Met deze ontwikkelingen wordt de capaciteit als volgt veranderd:

	aantal zaaldelen		aantal zaaldelen	verschil
De Korf	3	De Korf	3	0
Achterveld	2	Achterveld	2	0
De Meent	1	De Meent	1	0
Lijsterbeslaan	1	Biezenkamp	1	0
Asschatterweg	1	Alandsbeek	2	+1
Berkelwijk	1	Berkelwijk	1	0
Pr. Margrietlaan	1	Tabakssteeg	2	+1
TOTAAL	10		12	+2

Kwantitatief is de capaciteit toegenomen met twee zaaldelen, wat een capaciteitsuitbreiding betekent van 20%. Niet alleen het aantal zaaldelen neemt toe. Doordat gymnastieklokalen worden vervangen door sportzalen nemen ook de gebruiksmogelijkheden toe²³;

- sportshal De Korf blijft geschikt voor trainingen en wedstrijden voor bijna alle zaalsporten (met uitzondering voor wedstrijdtennis indoor);
- sportzaal Achterveld is geschikt voor alle zaalsporten met betrekking tot trainingen. Voor wedstrijden is de sportzaal niet geschikt voor handbal, korfbal, zaalvoetbal en zaalhockey. Eveneens voldoet de ruimte niet voor de turnopstelling volgens de Federation International de Gymnastiek;

²³ Zie bijlage 3 voor een volledig overzicht van de gebruiksmogelijkheden van de binnensportaccommodaties volgens het Instituut voor Sportaccommodaties.

- voor sportzaal de Meent gelden dezelfde uitgangspunten als voor Achterveld, echter de sporttechnische beperkingen zijn groter door de kleinere afmetingen;
- de nieuwe sportzaal Tabakssteeg is een volledige sportzaal type 2a²⁴ en is geschikt voor alle zaalsporttrainingen maar wederom niet voor handbal, korfbal, zaalvoetbal en zaalhockey competitie;
- de nieuwe sportzaal Alandsbeek is eveneens een volledige sportzaal type 2a. Hiervoor gelden dezelfde uitgangspunten als de sportzaal Tabakssteeg;
- gymnastieklokaal Biezenkamp is een gymnastieklokaal 'nieuwe stijl' en wordt als sportzaal geclassificeerd. De zaal is geschikt voor alle zaalsporttrainingen. Volleybal en badminton vragen echter voor wedstrijden echter een obstakelvrije hoogte van 7 meter waardoor Biezenkamp naast de eerder genoemde sporten ook niet geschikt is voor badminton en volleybal competitie;
- gymnastieklokaal Berkelwijk is nog van de 'oude stijl' waarbij de afmetingen eigenlijk te klein zijn voor verenigingsport. Verschillende kleine zaalsporten kunnen wel in de ruimte trainen maar ook hier geldt dat voor badminton, basketbal en volleybal een obstakelvrije hoogte nodig is van 7 meter voor competitie.

3.7 Conclusies trends en ontwikkelingen

- Sport blijft ook de komende jaren een belangrijk speerpunt in het beleid van de Rijksoverheid.
- Een belangrijke ontwikkeling is de grote toename in sportdeelname van met name ouderen.
- Er vindt een verschuiving plaats van sportaccommodatieaanbod van binnen de gemeenten naar de rand van de gemeenten. Het grootste voordeel hiervan is de mogelijkheid voor meervoudig of multifunctioneel gebruik van de accommodaties. De grootste bedreigingen zijn echter de toenemende reistijd en verminderde bereikbaarheid.
- Nationale ontwikkelingen op gebied van sportaccommodaties zijn met name het tekort aan binnensportruimte in de toekomst en de veranderende functies en afmetingen van gymnastieklokalen.
- Gymnastieklokalen van de 'oude afmetingen' zijn volgens de huidige normen en wensen van de sporters steeds minder geschikt voor verenigingsgebruik.
- Nationaal verwachten de meeste zaalsportbonden een groeiend ledenaantal. Er is gestart met onderzoek ten behoeve van een meer intensieve samenwerking voor het accommodatiegebruik tussen de verschillende zaalsporten.
- Commercieel sportaanbod neemt nog steeds toe.
- Het aantal inwoners in Leusden zal stijgen van circa 28.670 inwoners in 2009 naar circa 31.000 inwoners in 2016 (+8,8%). Er is sprake van een zeer sterke vergrijzing en ontgroening binnen Leusden. Deze ontwikkelingen zullen invloed hebben op vraag naar sportaccommodaties. Met name verschuivingen naar sporten die ook door ouderen worden beoefend zal een belangrijke ontwikkeling zijn binnen het verenigingsleven.
- Op lange termijn (2025) neemt het leerlingenaantal in Leusden zeer sterk af. Met name de scholen die gebruik maken van de Lijsterbeslaan en Sportzaal Achterveld zullen volgens de prognoses een afname kennen van respectievelijk -76% en -45% van het leerlingenaantal. Bij de overige sportaccommodaties zal het onderwijsgebruik eveneens, zij het in wat mindere mate, sterk afnemen.
- In 2012 wordt het sportaanbod zowel kwantitatief als kwalitatief verhoogd waardoor de gebruiksmogelijkheden toe zullen nemen.

²⁴ Zie bijlage 3 voor het overzicht van de gebruiksmogelijkheden voor de verschillende binnensportaccommodaties.